

«Armastuse kolmnurgad»

TEATER

ooperilaval

Eesti algupärasesse ooperiloomingusse on lisandunud uus ühevaatuseline ooper. Lydia Austeri «Maihommiku» (1970) ja B. Parsadanjani «Soola» (1972) järel on Leo Normeti «Pirnipuu» nüüd juba kolmas teos selles plaanis. Lühivormil on omad eelised, selles on kergem saavutada tervikut. Kuid antud juhul on ühevaatuseliste järgilmumine vaevalt mingi ühise suuna taotlus. Pigem juhuslik kokkusattumus, mille tõttu on paraku vähenenud 60-ndate ja 70-ndate aastate vahetusel ooperiloomingu osakaal Eestis.

«Pirnipuu» puhul rõõmustab aga eelkõige autori tagasitulek ooperi juurde pärast pikemat vaheaega, liiatigi hetkel, mil antud žanr kannatab tegijate nappuse all. Muusikal ja ballett on praegu ilmselt rohkem huviorbiidis, võib-olla seepärast, et nende žanridega on probleemikergem tegelda ja tulemused garanteeritumad? Ometi leiab ooperiajalooost piisavalt näiteid tõestamiseks, et nn. ooperirärv pole sugugi ainult ande küsimus, vaid päris sageli ka praktilis arendatav kogemus. Eesti ooperi Achilleuse kand on ooperispetsiifika vähene valdamine. Miks mitte loota, et üks abinõu selle parandamiseks on žanriga järjepidev tegelemine?

L. Normeti esikooper «Valgus Koordis» nägi lavavalgust 1955. a. Edaspidi oli helilooja tegev. operetiga (koostöös Edgar Arroga «Tuled kodusadamas», «Stella Polaris») ning veelgi kauakestvamalt vokaalse kammermuusikaga. Tõlle viimatimainitud valdkonnas oli iseloomulik helilooja nõudlik tekstivalik, karakterite, vaimsuse, värvide otsingud U. Lahe, J. Semperi, P.-E. Rummo, K. Lepiku, J. Joyce'i, J. Masefieldi, F. Garcia Lorca poesiast.

«Pirnipuu» teksti alusmaterjaliks valitud Betti Alveri samanimeline vallatu poem kinnitab veel kord helilooja kontaktiotsinguid hea luulega. Alveri kirjanduslikud karakterid on kujundlikud nii kõnelt, kättumiselt kui välimuseltki ja seetõttu ka hästi

ooperlikud. Asjaolu, et helilooja poemi ise libretovalmiks täiendas, andis talle kõige sobivamad proportsioonid. Muidugi tuli ohverdada stiililise ühtsuse arvelt.

Esikooperiga «Valgus Koordis» võrreldes kõlab «Pirnipuu» sootuks uuenenud muusikalises kvaliteedis. Ooperi põhimaterjal on mõttekalt valitud, suuremalt osalt allub see läbivale arendusele. Žanrile sobivalt on kasutatud nii tõsisele kui kergele muusikale omaseid võtteid. Kammerloomingule lähedane laulumaaner, polüfoonia ning laiendatud tonaalsusest väljakasvanud harmoonia ühinevad rahvalike intonatsioonide ja est-raadlike rütmidega. Sünteesitud võtete kõrval kõlab ka üks pesuehtne tango (vokaalpartii Viivika Vasaralt), mis miljöö ning ajastu kujunduseks mõeldud. See tantsuline vahemuusika vajanus temaatilisele algele lisaks veel minigeid pidepunkte eelneva ja järgnevaga. Antud kujul kõlab ta nagu liiga «otse».

Uudsele tasemele eesti ooperimuusikas asetavad «Pirnipuu» aga teistlaadi seosed. Nimelt on teos koomilise ooperina ühtlasi väljapeetult kammerlik. Koor puudub, orkestripartii esitab solistide ansambel (n.-ö. Britteni orkester). Rõhutatult kiired tempod, rohked ansambliid, ootamatud situatsioonilahendused, mõnede tegelaskujude karakteritus meenutavad klassikalist bufo-ooperit.

Ehkki tegevus toimub käesoleva sajandi 30. aastail, näerab lugu ka tänapäeva pseudokunsti- ja -teadusejüngreid ning muidu raha- ja kuulsusekummardajaid.

«Pirnipuu» kirjutamist on ilmselt saatnud autoripoolne loomismõnu, millest kuulajale mõndagi üle kandub. Ent peab tunnistama — maksimaalne tulemus on saavutatav noodimaterjali analüüsiga. Etendusel tekib n.-ö. üldplaaniline efekt ja kõrv ei fikseeri kõiki üksikasju, ehkki hoolikalt koostatud kavaleht muusikaliste karakterite lahtimõtestamist omalt poolt abistab. Eelkõige kehtib see paljuhüülsete ansambli kohta, kus mitmekihiline tekst ja muusika üheks kõlamassiks segunevad. Kui aga autor kujundi kiirustamata välja mängib ja sellele vajaliku rõluuumi jätab, on tulemused soodsad. Tooksin näiteks sõnadeta duetistseenid

(Laura ja Iirise inspiratsioonikaanon, proua Felicia ja professor Rõika kirepuhang), mis on ülimalt kõnekad. Detailiderohke ooperina on «Pirnipuu» esitajatele raske teos, kuid üldises varjunditemängus avab ta oma värvid ja karakterisuse.

G. C. Menotti «Telefonist» sobivamat õhtujätku on «Pirnipuu» raske soovida. Teoste järgnevus loob ühtsuse ajastus, kammerlikus vormis, pilavas meeleolus («Telefonis» on objektiks ülinaiselik lobi-semishimu). On ka vajalikku erinevust: «Pirnipuu» instrumentaalset laadi laulmisaanerile järgneb «Telefoni» bel canto.

Menotti on selles ooperis vahenditega väga kokkuhoidlik. Ta enda loodud libretos on ruumi vaid kahele tegelasele (Kolmandana mängib mõjusalt kaasa telefon) ja ühele anekdootlikule situatsioonile. See-eest tekib võimalus karakterite mitmekülgeks väljamängimiseks sõnateatri tasemel.

Etendus rahuldab nii muusikalisel kui ka lavastuslikult. Olgu kõigepealt mainitud kujundus, kus Eldor Renterit tabav pilk toob esile mitte üksnes miljöö, vaid ka ooperites peituvat karakterisuse. Nii toonitabki ta «Pirnipuu» erksalt detaile, «Telefonis» aga loob intiimse puudrilõhnaliselt harmoonilise õhkkonna.

Mitmed kontsertetendus välja arvatud, on «Armastuse kolmnurgad» Arne Mikule kolmas ooperiõhtu lavastada. Seekord võib kindlalt nentida täielikku vabanemist algajalikkusest. Lavastaja on ilmselt püüdnud vältida muusikateatritele omaseid komöödiastampe, välist «mängu». Stseenide ülesehitus lähtub muusika karakteritest, dünaamikast ja rütmidest, tegelaste käitumise ja mõtte loogikast. Häid tulemusi on andnud koostöö liikumisjuhi Endrik Kergega.

Suur osa ettekande näilise kerguse ja vabaduse saavutamisel on dirigent Eri Klasil (assistent Peeter Lilje), kontsertmeisteritel Tekla Kohal, Viiva Väinmaal ja Jaanus Juulil. Täiesti laitmatu mulje jättis Menotti «Telefon». See õnnestunud näide avavõitluse laadi ooperimuusikast on ühtlasi mugav mängida ja laulda. Nii moodustasidki Anu Kaal (Lucy), Voldemar Kuslap (Ben) ja orkester Eri Klasi dirigeerimisel särava, musitseerimisrõõmsa ansambli.

«Telefon», nüüdisaja ühe populaarsema ooperihelilooja episoodiline teos, tekitas soovi sama autori olulisemaidki oopuseid «Estonia» repertuaaris näha. Üldse tundub, et

ajal, mil XX sajandi ooper on teatris veel suhteliselt ebapopulaarne, saaks seda väga parandada tõeliste tippteoste mitmekülgeema tutvustamisega. R. Straussi «Roosikavaleri» ja G. Gershwini «Porgy ja Bessi» lavastused on head, kuid kasinad näited.

Meie heliloojad võtavad muusikat kirjutades arvesse suurte eeskujude kogemusi. Oleks hea, kui lauljadki saaksid nendelt meistritelt õppida.

«Pirnipuu» tõi «Estonia» ooperitrupile kaasa nii uudsete eluvõturi kui ka probleeme. Kõige suuremaid raskusi valmistab partiide kõlaline sõltumatus orkestrist, kiiretempoline tekstiandmine ansambli-tes. Rütmikindel, intonatsioonilt puhas ja ühtne ettekanne kõneleb lauljate kiirest ko-hanemisvõimest. Tundub, et sama koosseis, valmistades mullu ette G. Puccini «Gian-ni Schicchi», sai tänapäevases ansambli laulus juba mõningat ettevalmistust.

Mitmekülgeid tämbri värve ja ilmekaid mängulisi kontraste pakub Maarja Haamer (pesamana Liis). Erinevaid karakterilahendusi on leidnud Aino Kylvand ja Urve Tauts

Leskproua Kabjaraud (Aikülv Kärvet).

(leskproua Felicia). Esimene memi-neist on tarmukas, elu kainelt gevan-võttev tõeline proua Kabja-a hoi-raud, teine rangem, heast too-id j-nist lugu pidav daamilik Fe-ile l-licia. Eve Neem (Iiris) ning da po-Tiina Jaaksoo ja Haili Sam-rge t-melsel (Laura) moodustavad: rah-vokaalselt kena dueti. Nendeuvad

Leskproua Kabjaraud (Ahti Külvand) koos vaimuinimestega (Ahti Männik ja Ervin Kärvet).
G. Vaidla foto

(leskproua Felicia). Esimene neist on tarmukas, elu kainelt võttev tõeline proua Kabjaraud, teine rangem, heast toonist lugu pidav daamilik Felicia. Eve Neem (Iiris) ning Tiina Jaaksoo ja Haili Sammelselg (Laura) moodustavad vokaalselt kena dueti. Nende

inimeses võiks aga avalduda tugevam karakterite kontrast (Ahti hoiakus). Muhedalt atsaheldid jooni on leidnud oma rollile Liidia Panova (Miili). Nende partiid ei ole küll just tugevte terviklikult kujundada, vaid rahvalikud intonatsioonid, mis tavad puhuti vastuollu len-

nukate ütlemistega, mis originaalis kuuluvad proua Feliciale. Püüdlukult üritavad müimika ja žestide varal oma osi ilmestada Ahti Männik ja Ervin Kärvet (Vaimuinimene I ja II), mõlemad «Estonia» tugevamad karakterilauljad. Nende suhteliselt napid partiid sa-

tuvad enamjaolt ansambleisse, kus raske teksti maksma pan-na. Ooperi õnnelapseks on professor Rõika partii. Ta tulekuga saab ooper nagu õige hoo, ta kujuneb omamoodi teljeks, mille ümber keerleb kogu tegevustik. Enno Eesmaa Rõikas on väarikust, üleolekut, oma hülgava positsiooni tunnetust. Tiit Tralla läheb rohkem kaasa muusika eksaltee-ritusega ja ta mängumõnu on lausa nakatav. Professoreist patroone tasakaalustavad sekretärid müimilistes osades. Enno Eesmaa abiline Eduard Klas-Glass on varjamatult ülemeelik ja riukalik. Arvo Laid sekundeerib Tiit Trallale distantsiga. Oma mõttekuradi-kesed peidab ta kivilinenud näoilme taha, mis on iseendas kena leid.

Eesti muusikateater ei saa algupärandite rohkusega kiideldada. Seepärast on meeldiv, kui nad jõuavad lavale heas esituses, nagu antud juhul. Kuid tundub, et ettevalmistu-ses oli seekord ka teatud fors-seeritust, mis ei jätnud aega viimase lühvi andmiseks ak-sentide, nüansside, pooltoonide näol. «Pirnipuu» instrumen-taalse karakteriga ebatradit-sioonilised vokaalpartiid olek-sid sellest aina võitnud. Võib-olla saaks edaspidi kujundada sellise kena kombe, et kõigele uudele antakse teatris kõige rohelisem ja laiem tee.

VILMA PAALMA